

Николай Райнов

Търговец и дяволи
Татарска приказка

Имало едно време двама търговци – и двамата богати, и двамата почитани от хората. Но единият бил спечелил богатството си с труд, а другият – с лъжа, измама, лихварство и грабеж. Първият служел на бога, вторият – на дявола. Единият помагал на бедни, нещастни, сирачета, недъгави и вдовици, а другият се не двоумял да одере и кожата от гърба на своя длъжник. Честният имал сърце и съвест, а безчестният бил бездушен и жесток.

Един ден двамата търговци се скарали за нещо. Честният обвинил оногова, че е спечелил имота си с нечестни средства.

– Та що от това? – викнал другият. – Нечестно спечеленият имот е по-ценен от оня, що е спечелен с честен труд.

– Тъй казваш ти – възразил честният търговец. – Ако питаме честните хора, ще чуеш какво ще кажат те.

– И те ще кажат същото.

– Няма да кажат. Никой честен човек не цени богатството, добито с обир и измама.

– Добре тогава. Да се обзаложим. Съгласен ли си?

– Съгласен съм.

– Хайде тогава да тръгнем да питаме първите трима, които ще срещнем. Ако се изкажат в твоя полза, ще ти дам всичко, що имам. Ако ли вземат моята страна, ти ще ми дадеш целия си имот.

Оня се съгласил. Тръгнали. Излезли вън от града, но не срещнали никого. Един бог знае колко са вървели: ден ли, два ли, месец или година. По едно време видели момче на седем-осем години. Спрели се да го попитат.

– Я чуй! – рекли. – Искаме да те питаме нещо. Как мислиш, кое богатство струва повече – дали добитото с честен труд, или спечеленото с нечестни средства?

– Аз мисля – отвърнало момчето, – че имотът, спечелен нечестно, струва повече.

– Защо мислиш тъй? – попитал честният търговец.

Но хлапето не искало да чуе вече дума. То си тръгнало по пътя. Честният рекъл на другаря си:

– Биваше ли да питаме деца? Какво разбира едно момче от честен и безчестен труд?

– Все едно – казал оня. – Нали се условихме да питаме, когато срещнем? Дете видяхме, дете питахме.

И те продължили пътя си. Един бог знае колко са вървели: ден ли, два ли, месец ли, или година. Веднъж видели край пътя селянин, който

орал нивата си. Той бил на около двадесет и пет години. Спрели се търговците да го запитат.

– Как ти се струва – рекли, – кой имот е за предпочитане – дали спечеленият честно или добитият с грабеж и лъжа?

Орачът се замислил. Той мислил дълго и най-сетне отсякъл.

– По моему – рекъл – безчестно добитият имот е за предпочитане.

– Защо ти се струва тъй? – запитал учудено честният търговец.

– Нямам повече време за приказки – казал орачът и се заловил отново за работа.

Безчестният търговец се радвал и потривал ръце от задоволство.

– Не виждаш ли, че печеля облога? – рекъл той на своя спътник. – Да ти кажа ли? Няма защо да бърхтем повече път – и време да губим, и да се морим. Най-добре – дай ми имота си: аз го спечелих. И още десет души да питаме, все това ще кажат, което чу от двамата.

– Не, не – викнал оня. – Ще попитаме още одного. Дано срещнем някой по-стар човек; старите са много патили, та и много знаят.

Тръгнали по-натат. Един бог знае колко са вървели: ден ли, два ли, месец ли или година. Ето че срещнали прегърбен старец, цял разтреперан от старост. Той едвам вървял, подпирайки се с тоягата си.

Честният търговец го поздравил почтително и го запитал:

– Кажи ни, добри старче, кое според теб е за предпочитане: с честен труд ли да спечели човек имот, или с безчестна търговия?

Старецът се изкашлял, погладил си бялата брада и рекъл:

– Мене ако питате, много по-добре е за човека да спечели богатство с безчестна търговия, отколкото с честна работа.

– Как тъй? – запитал оня. – Помисли малко, старче, па после говори! Не виждаш ли, че единият ти крак е в гроба: отсъди по съвест! Може ли безчестната търговия да бъде нещо по-добро от честния труд?

– Сине мой – казал старецът, – ти поиска да ти кажа що мисля и аз ти казах. Ала ти не си длъжен да се съгласиш с мене. Мисли си, каквото ти е воля!

– Няма защо да се разправяте – рекъл безчестният търговец. – Казаното – казано. Трима души срещнахме и тримата рекоха едно и също. Ти изгуби облога. Да си вървим. Ти трябва да ми дадеш целия си имот.

Върнали се. Честният търговец дал на безчестния всичко, що имал. Той останал без счупена пара и без кора хляб. Трябвало или да тръгне по просия, или да се цени у някого ратай.

– Боже всемогъщи – рекъл той със сълзи на очи. – Колко жалко е, че повечето хора почитат безчестието повече от честността!

На търговеца било тежко да остане след това в оня град, където всички го знаели. Как ще протегне ръка за подаяние на ония, които му завиждали доскоро? Как ще се глави да работи при ония, които го поздравявали с почит, когато мине по улиците? Той решил да напусне града. Метнал една торба на рамото си и тръгнал.

Един бог знае колко вървял: ден ли, два ли, месец ли, или година. Но една вечер стигнал до морския бряг. Там видял, че се люшка на пясъка стар кораб, изхвърлен от вълните. Нощта приближавала. Сиромашът се качил на кораба, защото търсел място да пренощува. Влязъл в една стаичка, легнал и заспал.

По едно време – към среднощ – се повдигнала ужасна глъчка от животински гласове.

Бедникът разбрал веднага, че това не са хора, а дяволи. Затова го и хванал такъв страх. Дяволите тичали, скачали, мушкали се, щипели се, боричкали се. Те пищели, ревели, лаели, цвилели, мяучели, блеели, кудкучячели, надавали какви ли не още викове – ту като животни, ту като хора. – Едни крякали като пуяци, гъски или пауни, други грухтели като свини, ревели като магарета, виели като вълци. На сиромаша гръмнала главата от тая глъчка. Целият кораб се разтърсил от скоковете и боричкането на чудовищата.

Изведнъж всичко млъкнало: в стаичката се явил един много страшен дявол – Сатаната, царят на дяволите. Всички му се поклонили до земята. Той ги изгледал, а после седнал на една голяма бъчва, като си скръстил нозете с разцепени копита и си накривил малко короната.

– Дяволи, мои верни поданици – рекъл Сатаната, – кажете ми: що сте направили тия дни? Кой чия душа е погубил? Кой заслужава награда? Кой чие огнище е разрушил? Кой кои хора е смразил? Кой кого е пратил в пъкъла?

Един рекъл:

– Тая заран отиде на реката една хубава мома да си налее вода. Тя е една на майка, а майка ѝ е вдовица – друга опора няма. Дъщеря ѝ е и помощница, и утеха. Тъкмо когато се наведе да си напълни ведротото, аз разклатих камъните, на които стоеше, и блъснах момата, та се удави в реката.

Друг рекъл:

– А пък аз изпратих на един ходжа, когото целият град почита, цяла кана старо вино. Той го изпи, опи се, скара се със своите съседи, наби жена си и децата си и прободе с нож брата си.

– Аз скарах – казал трети – двама търговци: единият честен,

другият безчестен. Накарах ги да се хванат на облог кое богатство е по-добро: дали спечеленото с честен труд, или добитото с безчестна търговия. Решиха да питат трима души. Аз се престорих първо на момче, после – на орач, най-сетне – на старец. И трите пъти им казах, че имотът, спечелен по безчестен начин, е за предпочитане. Безчестният спечели облога и взе всичко, що имаше честният: не му остави счупена пара.

Тъй се изредили всички дяволи. Всеки се хвалел с лошите си подвизи. Кой кои скарал, кой кого убил, кой кого накарал да открадне, да излъже, да ограби, да отрови.

Накрай излязло едно грозно дяволче, което също се поклонило на дяволския цар, и рекло:

– Царю честити и началниче на пъклените духове! В едно царство – тук наблизно – има един царски син. Той беше доскоро умен, добър и кротък. На всички правеше добрини. Баща му и майка му се гордееха с неговата храброст, разумност, добрина и скромност. Но аз взех ума на княза и той полудя, като изпи една чаша студена вода следобед, когато беше много горещо. Той е вече луд. Родителите му са отчаяни. Целият народ скърби. Извикаха всички най-прочути лекари, ала никой не можа нито да му познае болестта, нито да го изцери.

– Е, та цял живот ли ще остане тоя княз луд? – запитал дяволският цар. – Ако е тъй, ти заслужаваш голяма награда.

– Не, не, не! – развикали се дяволите, които завидели на дяволчето и се уплашили да не би то да вземе първата награда. – Князът може лесно да се излекува. В голямата пещера край оня град има извор, чиято вода тече най-напред по червени камъни, а после – по сини. Дяволчето му е дало да пие вода от червените камъни – и князът полудял. Даде ли му се да сръбне вода от сините камъни – той ще оздравее.

– Щом е тъй – рекъл Сатаната, – ти не заслужаваш първата награда. Ще я вземе оня, който е успял да опие ходжата, а на тебе ще дам един малък подарък заради усърдието.

Когато почнало да се съзорява, той си отишъл, а след него изчезнали един по един и другите дяволи.

Сиромашът чул всичко. Той си казал, като останал сам:

– Значи, оня безчестник е успял да ми вземе богатството с помощта на дявола. Ето защо не трябваше нито да се карам с него, нито да се обзалагам: и кавгата, и облогът идат от дявола. Но пак благодаря богу, че ми показа тая нощ едно честно средство да забогатяя. Ще ида в оня град, дето е лудият княз.

Щом се съмнало, той тръгнал за онова царство. Когато приближил

столицата, срещнал цяла тъпла хора, облечени в черно. Колкото повече се приближавал до града, толкова повече се усилвали плаحوвете и скръбните оплаквания. Чувала се дори и тъжна музика, сякаш погребват някого. Като влязъл в града, сиромашът бил толкова уморен, че седнал пред една продавачница да се отмори.

– Кажи ми, добри човече – запитал той продавача, – какво нещастие ви е сполетяло, та всички са облечени в жалејни дрехи и всички плачат и въздишат?

– Ти трябва да си чужденец – рекъл запитаният, – затова не знаеш. Да ти кажа: синът на нашия хан си изгуби ума. Ние всички го обичаме, защото на всички ни правеше добрини.

– А защо вашият хан не повика лекари и знахари да излекуват сина му?

– Какво приказваш? Та малцина ли идваха! От всички краища на света дохождаха, но никой не успя да го изцери. Ханът беше обещал да даде половината царство на оногова, който върне ума на престолонаследника. Никой не можа.

Тогава пътникът станал и тръгнал към двореца. Везирите и други царедворци седели пред вратата и ронели сълзи. Той се приближил и ги поздравил по обичая.

– Какво искаш? – запитал го един от тях.

– Искам да се явя пред хана – отвърнал той, побледнял от смущение.

– Не може. Ханът е съсипан от скръб, откак се разболя клетият му син. Той не излиза от покоите си и се не среща с никого. Върви си по пътя, човече, и ни остави да се наплачем!

– Но аз искам да се явя пред хана, за да му кажа, че се наемам да изцера престолонаследника.

Царедворците загледали учудено и с явно недоверие човека с просяшките дрехи.

– Ти на себе си ли си? Как може един просяк да излекува нашия княз, когато най-големите учени не успяха да му помогнат? Я си върви!

– Аз ще го излекувам – рекъл търговецът уверено. Тогава един везир казал на другарите си:

– Може пък наистина да го изцери.

Ханът – както бил отчаян – заповядал да извикат просяка: който се дави, хваща се и за сламка.

Просякът дошъл, поклонил се на хана и му целунал пеша на дрехата.

– Ти ли си искал да лекуваш сина ми? – запитал повелителят.

– Надявам се да го изцера.

– Добре, човече – казал ханът. – Ако го излекуваш, ще ти дам половината си царство. От глава до пети ще те отрупам със злато и скъпоценни камъни.

– Отведете ме при княза тогава – рекъл търговецът.

Като влезли при болния, той спял, но в съня си се гърчел, кривял си лицето и от време на време издавал страшни писъци. Просякът го погледнал, па казал на царя:

– Нека дойде един слуга.

Царят повикал тихо един слуга; просякът му заповядал да отиде веднага и да налее вода от сините камъни. Она се върнал малко след това и донесъл водата. Търговецът налял в една чаша, престорил се, че шъпне някакво заклеване или баилка над нея, па изсипал водата в устата на заспалия. Болният изведнъж престанал да пици и да се гърчи: заспал си спокойно. След един час се събудил. Просякът му дал още една чаша вода. И ето че умът на княза се върнал: той бил излекуван. Царят се разплакал от радост. Той прегърнал просяка и му казал:

– Много мъдър човек си ти, както виждам. Навярно не си сиромах, който проси, а някой голям учен, тръгнал да обикаля света. С тия знания, що имаш, ти заслужаваш да станеш хан. На драго сърце ти давам половината си царство.

– Благодаря ти много, царю честити – казал с поклон търговецът, – такава чест не е за мене. Аз съм прост човек и не мога да нося корона. Тебе е избрал аллах – и ти ще си бъдеш единичък цар на това царство.

Ханът се почудил, като видял колко безкористен е тоя беден лекар, и го прегърнал и целунал отново. Сетне заповядал на везирите да отключат царската съкровищница, за да си вземе лекарят, колкото иска, злато и скъпоценни камъни. Ала търговецът взел само толкова, колкото имал, преди да се обзаложи с лошия търговец. На хана това се видяло малко и той заповядал да му напълнят още две крини злато, две – сребро и две – скъпоценни камъни. Освен това му подарил и двадесет коня – от най-хубавите.

Търговецът се върнал в родината си. Разчуло се, че е спечелил голямо богатство – много по-голямо от онова, що изгубил на облог. Чул за това нечестният търговец и отишъл да го разпита как е спечелил толкова пари: по честен път ли или по нечестен.

– И тия пари са спечелени по честен път – отвърнал оня.

– Как стана това?

– Ето как. Купих един чувал сухо грозде и го отнесох край морето. Там видях един прогнил кораб. Качих се, па изсипах стафидите във водата. Надойдоха риби да ядат. За всяко зрънце стафида рибите ми донасяха по една жълтица, по една сребърна пара и по един безценен камък. Тъй стана това.

Честният търговец казал тия думи, разбира се, само за да се отърве от повече разпитване. Ала другият не разбрал, че е шега. Отишъл, та купил цели петдесет чувала сухо грозде. Наел камили и тръгнал към морето. Видял прогнилия кораб, заповядал да пренесат там чувалите, а после отпратил камиларите – за да не видят какво ще направи. Казал им да дойдат на другия ден.

Било вече на мръкване. Сребролюбецът почнал да изсипва чувалите. Надошли много риби да ядат. Цялото море загъмжало наоколо от риби – сребристи, златисти, синкави, червеникави. Но никоя не донесла ни злато, ни сребро. Глътне стафида-две, па се скрие. Додето търговецът чакал, на кораба почнали да идват дяволите. Той се уплашил, като чул пъклената врява. Щял да умре от страх. Погледнал насам, погледнал нататък, па се скрил в един кът и се завил с чувалите.

Дълго скачали, играли и лудували дяволите. Най-последно дошъл Сатаната. Почнали да му казват кой що е направил. Куцото дяволче се оплакало, че князът се е излекувал.

– Навярно – рекло – някой ни е чул, когато сме приказвали тук, па е отишъл и го е излекувал.

– Тогава претърсете кораба! – заповядал Сатаната. – Намерете онзи, който подслушва. Ако е научил това, той ще научи и други тайни, много по-важни.

Затичали се дяволите по кораба и намерили търговеца под чувалите.

– Аха! – рекли. – Ти ли си оня, който подслушваш що си приказваме?

– Не съм! Не съм! – почнал да вика търговецът, разтреперан и пребледнял.

Но дяволите не искали да слушат. Хванали го и го хвърлили в морето. На заранта камиларите дошли в уречения час, ала не намерили ни стафиди, ни търговец.

КРАЙ

© Николай Райнов

Сканиране, разпознаване и редакция: unicode, 2008

Публикация:

Николай Райнов. Приказки от цял свят

Второ издание

Съставителство и редакция: Богомил Райнов

Литературна група V. Тематичен номер 2587

Редактор на издателството ЛИЛИЯ ИЛИЕВА

Художник ЛЮБЕН ЗИДАРОВ

Художник-редактор ВАСИЛ ЙОНЧЕВ

Макет и технически редактор ТОМА СТАНКУЛОВ

Коректор НАТАЛИЯ КАЦАРОВА

Дадена за набор 18. III. 1972 г. Подписана за печат 30. IX. 1972 г. Излязла от печат 20.

XII. 1974 г. Формат 58×84/18 Печатни коли 44,50. Издателски коли 36,93. Тираж

50,125. Цена 3,60 лв.

Издателство „Народна култура“ – София, 1974

ДПК „Димитър Благоев“ – София

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4874>]